

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรม ความสนใจ และความต้องการในการเปิดรับสื่อของคนตาบอดในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสนใจ และความต้องการในการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจของคนตาบอด รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปิดรับสื่อแต่ละประเภท ตลอดจนข้อเสนอแนะและความคิดเห็นต่างๆของคนตาบอดที่มีต่อการให้บริการข้อมูลข่าวสารความรู้ผ่านสื่อต่างๆ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และนำเสนอรายงานการวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาถึงพฤติกรรม ความสนใจ และความต้องการในการเปิดรับสื่อของคนตาบอดในเขตกรุงเทพมหานครนี้ ประกอบด้วยข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษา และแหล่งข้อมูลประกอบ คือ แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

ผู้วิจัยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างคนตาบอดจำนวน 60 คน โดยอาศัยเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง 2 ประการ คือ

1. เกณฑ์ระดับการศึกษา โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคนตาบอดที่มีการศึกษาในระดับต่างๆกันครอบคลุมทั้งคนตาบอดที่ไม่ได้รับการศึกษา และมีการศึกษาดั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาขึ้นไป

2. เกณฑ์อาชีพ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคนตาบอดในสาขาอาชีพต่างๆกัน ให้ครอบคลุมอย่างต่ำ 10 สาขาอาชีพ เนื่องจากคนตาบอดส่วนใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานครจะประกอบอาชีพที่ไม่หลากหลายเท่าใดนัก อาทิ อาชีพจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล นวดแผนโบราณ พนักงานรับโทรศัพท์ พยากรณ์โชคชะตา ตำชาย พนักงานขายตรง ครู-อาจารย์ พนักงานคอมพิวเตอร์ นักดนตรี นักเรียน-นักศึกษา รับราชการ รัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน รับจ้างทั่วไป และผู้ที่ไม่ได้ทำงาน เป็นต้น

2. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

2.1 ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับการให้บริการและการใช้บริการ ทางด้านสื่อเฉพาะกิจทุกประเภทของคนตาบอดจากหน่วยงานต่างๆที่ให้บริการ คือ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ห้องสมุดแถบเสียงของสมาคมฯ และห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด เพื่อใช้เป็นข้อมูลเสริมในการวิเคราะห์และเป็นประโยชน์ในการตรวจซ้ำ (Double Check) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม และความสนใจในการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจของคนตาบอดที่ได้จากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

2.2 ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับคนตาบอด และการจัดบริการสารสนเทศสำหรับคนตาบอด อาทิ หนังสือ บทความ ข่าว นิตยสาร งานวิจัย หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ของคนตาบอด และแนวทางการให้บริการและการผลิตสื่อสำหรับคนตาบอด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถาม ดังนี้

1 แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีโครงสร้างคำถามแน่นอน ในลักษณะเดียวกันกับการตั้งคำถามในแบบสอบถาม ที่ระบุคำถามชัดเจน เรียงลำดับคำถามอย่างมีความต่อเนื่อง ประกอบด้วยคำถามที่ให้ตอบได้ตามความต้องการหรือคำถามปลายเปิด (Open-Ended) และคำถามที่ต้องการคำตอบเฉพาะเจาะจงหรือคำถามปลายปิด (Close-Ended) โดยจะใช้ลักษณะคำถามปลายปิดกับเรื่องที่เราจะคาดคะเนคำตอบทั้งหมดได้

แบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วยคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อสำรวจลักษณะทางประชากรและพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อแต่ละประเภทของผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภาวะความบกพร่องทางสายตา ความสามารถในการอ่านเขียนอักษรเบรลล์ และบุคคลที่อาศัยร่วมอยู่ด้วย เป็นต้น

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภท ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วีดีโอ เคเบิล เทปคาสเซ็ทหรือซีดี และอินเทอร์เน็ต

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภท ได้แก่ หนังสือเบรลล์ หนังสือเทป นิตยสารเบรลล์ นิตยสารเทป และรายการวิทยุ

วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยเริ่มด้วยการสำรวจเบื้องต้น (Exploratory) หรือการศึกษาเบื้องต้น (preliminary study) เสียก่อน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสังเกต รวมทั้งศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับสื่อ ความสนใจ และความต้องการด้านสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคนตาบอดและลักษณะการเปิดรับสื่อโดยทั่วไป มาวิเคราะห์เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือหรือแบบสัมภาษณ์ให้สามารถกำหนดประเด็นคำถามและกลุ่มคำตอบได้อย่างครอบคลุม ตรงกับสภาพความเป็นจริง และได้ข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

2 แนวคำถามหรือแนวสัมภาษณ์อย่างกว้างๆ ประกอบด้วยคำถามหลักหรือหัวข้อสำคัญที่กำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยทุกประการ โดยมีประเด็นสำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ (interview guide) ดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม การเปิดรับสื่อ

ปัจจัยที่สนับสนุนให้มีพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภท

ปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภท

ปัจจัยที่สนับสนุนให้มีพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภท

ปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภท

ข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจในการเปิดรับสื่อ

ลักษณะความสนใจในการเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภท

- ด้านรายการ เนื้อหา รูปแบบ วิธีการนำเสนอ ฯ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสนใจในการเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภท

ลักษณะความสนใจในการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภท

- ด้านเนื้อหา รูปแบบ วิธีการนำเสนอ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสนใจในการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภท

ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการได้รับบริการข้อมูลข่าวสาร

- ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อแต่ละประเภทซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ และการไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนตาบอด ต้องการให้มีแนวทางการแก้ไขอย่างไร
- ความต้องการให้มีการปรับปรุงการให้บริการที่มีอยู่ของสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภทอย่างไร

- ความต้องการให้มีการเพิ่มบริการของสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจแต่ละประเภทอย่างไร
- ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นต่อหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และบริการต่างๆแก่คนตาบอด

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคลและประเภทเอกสาร ใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลประเภทบุคคล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) จากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสนใจ และความต้องการ ตลอดจนปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจของคนตาบอด ตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ใน 2 ลักษณะ คือ

1.1 สัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างคำถามแน่นอน ผู้วิจัยจะสอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนตามคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว และจัดบันทึกคำตอบที่ได้ในทันที การใช้การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนมาก จึงต้องใช้คำถามที่เหมือนกัน เพื่อให้แน่ใจว่าความแตกต่างของข้อมูลที่ได้รับไม่ใช่ผลสืบเนื่องมาจากการตั้งคำถามที่แตกต่างกัน

ข้อมูลที่ได้ในส่วนนี้จะเป็ข้อมูลในลักษณะสำรวจกว้างๆเพื่อดูลักษณะทางประชากร และพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างเสียก่อน จากนั้นจึงใช้การสัมภาษณ์ในลักษณะที่สองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครอบคลุมเพียงพอ โดยเฉพาะรายละเอียดในแง่ของความสนใจและความต้องการ ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิด หรือความคิดเห็นเป็นหลัก

1.2 สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างคำถามแน่นอน (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ที่ซักถามเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดถูกต้อง และครอบคลุมประเด็นเนื้อหาตามที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองและบันทึกลงเทปไว้ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

วิธีดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการซักถามผู้ให้สัมภาษณ์ไปตามประเด็นที่วางไว้เป็นแนวทางว่าจะถามเรื่องอะไร โดยไม่มีคำถามและคำตอบที่กำหนดไว้ตายตัว ผู้วิจัยสามารถดัดแปลง ยืดหยุ่นลำดับคำถาม และเพิ่มเติมประเด็นคำถามต่างๆได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ในขณะสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการทราบทั้งหมด หากคำตอบที่ได้รับยังไม่มี ความชัดเจนเพียงพอ ผู้วิจัยก็จะตั้งคำถามให้เจาะลึกหาข้อมูลที่เห็นว่าเกี่ยวข้องต่อไป

ได้เรื่อยๆ โดยไม่มีข้อจำกัด ทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้ง ชัดเจน และถูกต้อง อีกทั้งเป็นการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามได้อย่างอิสระ และละเอียดทุกแง่มุมตรงตามความต้องการของผู้ตอบอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การวิเคราะห์ทั้งสิ้น

2. ข้อมูลประเภทเอกสาร

ข้อมูลประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆกัน ดังนี้

1. หน่วยงานต่างๆ คือ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย หอสมุดแถบเสียงของสมาคมฯ หอสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด และมูลนิธิต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอด
2. สิ่งพิมพ์ทั่วไป ได้แก่ หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ
3. อินเทอร์เน็ต
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์และแนวคำถาม โดยนำร่างแบบสัมภาษณ์และแนวคำถามที่เรียบเรียงขึ้นไปขอคำแนะนำและปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง (Subject Matter Specialists) ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งเชิงเนื้อหา (Content Validity) และเชิงโครงสร้างว่า เครื่องมือที่นำมาใช้สามารถวัดประเด็นที่ต้องการวัดได้จริง เพื่อให้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามดังกล่าวมีความถูกต้อง และสามารถเก็บข้อมูลกลับมาได้ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งพิจารณาถึงความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องของภาษา ประเด็นคำถาม และการเรียงลำดับให้เหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีทั้งหมดจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆที่กำหนดไว้เป็นกรอบ เพื่อช่วยให้การวิเคราะห์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งโดยการพิจารณาตามความเหมาะสมของลักษณะข้อมูล ได้ดังนี้

1. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางประชากรและพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างคนตาบอดที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด ใช้การวิเคราะห์เชิงสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นการหาค่าสถิติพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการคำนวณค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย
2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะทำการถอดคำสนทนาจากเทปบันทึกเสียงที่บันทึกไว้ในระหว่างการสัมภาษณ์ทุกครั้ง จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาตีความในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานการวิจัยจากการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดในบทที่ 4 โดยในส่วนของลักษณะทางประชากร และพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจของคนตาบอด ผู้วิจัยจะนำเสนอในรูปแบบตาราง ประกอบการแปลความเชิงอธิบาย และในส่วนของความสนใจและความต้องการ ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อ จะรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนำเสนอในเชิงพรรณนาความ และในบทที่ 5 ผู้วิจัยจะนำเสนอผลสรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ